

Leren van Tinbergen

Met het overlijden van Jan Tinbergen is zonder twijfel de grootste econoom heengegaan die Nederland heeft gekend. Op tal van terreinen heeft Tinbergen baanbrekend werk verricht en nieuwe velden van onderzoek geopend. In dit nummer van *ESB* wordt ingegaan op zijn werk op het gebied van de macro-economische modellenbouw, de internationale economische samenwerking, de inkomensverdeling en vraagstukken van vrede en veiligheid. Maar naast zijn bijdragen aan de economische wetenschap vormt ook de manier waarop Tinbergen de economie beoefende, een blijvende bron van inspiratie¹.

In een terugblik op zijn wetenschappelijke arbeid geeft Tinbergen zelf aan wat hij de belangrijkste beginselen acht om zich in het wetenschappelijke werk door te laten leiden: (i) het zoveel mogelijk uitbannen van dogma's en subjectiviteit; (ii) het zoveel mogelijk aansluiting zoeken bij empirisch materiaal; (iii) het werken in interdisciplinair verband; en (iv) het kiezen van onderwerpen die verband houden met de meest urgente vraagstukken. Naar zijn overtuiging: het organiseren van een vreedzame wereld, het versterken van de solidariteit met degenen die in armoede leven en het rekening houden met de belangen van toekomstige generaties².

Tinbergen zelf heeft zijn wetenschap altijd in dienst gesteld van de samenleving. Na zijn natuurkundestudie aan de Universiteit van Leiden maakte hij de overstap naar de economie omdat hij geraakt was door de werkloosheid en armoede die in Leidse achterbuurten heersten. Om de dynamiek achter deze verschijnselen op het spoor te komen, construeerde Tinbergen de eerste macro-economische conjunctuurmodellen. Na een bezoek aan India in de jaren vijftig verlegde hij zijn aandacht naar het ontwikkelingsvraagstuk, omdat de groeiende kloof tussen rijke en arme landen in zijn ogen een rechtstreekse bedreiging voor de wereldvrede inhield. Hij ontwierp methoden en technieken voor het opstellen van ontwikkelingsplannen en adviseerde tal van landen en organisaties op dit terrein. Begin jaren zestig, terwijl de koude oorlog nog volop woedde, formuleerde Tinbergen zijn convergentietheorie, waarin hij aantoonde dat de economieën van Oost en West naar elkaar toegroeien. In de laatste twintig jaar van zijn werkzame leven ging zijn aandacht steeds meer uit naar grote internationale vraagstukken inzake het gebruik van milieu en grondstoffen, de internationale (economische) orde en vrede en veiligheid.

Een tweede kenmerk van Tinbergens werk is het streven naar zo groot mogelijke helderheid en objectiviteit. Om tot de kern door te dringen, ontdeed hij zijn visie van alle franje. Dat kwam hem soms op het verwijt van 'simplisme' te staan, maar was een bewuste keuze om hoofd- en bijzaken te scheiden. Hij liet zich ook niet leiden door politieke haalbaarheid op korte termijn. Daarnaast probeerde hij zijn theorieën in een empirische, toetsbare vorm te gieten. Als een

van de grondleggers van de econometrie hielp hij de economie op een hoger plan te brengen: van voornamelijk 'praatwetenschap' naar – in toenemende mate – empirische wetenschap. Statistische of econometrische technieken stonden bij hem echter niet centraal, economische inhoud bleef voorop staan.

Bijzonder was ook de manier waarop Tinbergen openstond voor de meningen van anderen, zowel binnen als buiten de economie. Hij was overtuigd dat economen veel konden leren van de samenwerking met andere disciplines. In zijn dissertatie ging hij in op de overeenkomst tussen minimumproblemen in de natuurkunde en de economie. Elders wees hij erop dat psychologen hun methode van de padanalyse – niet erg verschillend van onze econometrische modellen – zo'n twintig jaar eerder ontwikkelden. Ook binnen de economie zocht hij naar waardevolle elementen uit verschillende benaderingen. In de controverse tussen monetaristen, keynesianen en aanbodeconomen over de beste manier om de stagflatie te doorbreken, riep hij hen op hun confrontatie te beëindigen en te zoeken naar een synthese. "Door elk der genoemde stromingen zijn daartoe bijdragen geleverd, maar geen ervan heeft de wijsheid in pacht"³.

Meer in het algemeen was Tinbergen wars van vooringenomenheid en dogmatiek. De opvatting dat het nationale belang het best gediend kan worden door een soevereine regering wier handen niet gebonden zijn door het lidmaatschap van supranationale instellingen, beschouwde hij als hoogst gevaarlijk. "Dit monster, dat van het *nationalisme*, is niet alleen een vijand van economen, maar, belangrijker, Volksvijand Nummer Een"⁴. Het tweede gevaar dat ons bedreigt is dat van de kortzichtigheid, het onvoldoende rekening houden met de effecten van ons handelen, naar ruimte en naar tijd, in het bijzonder voor toekomstige generaties.

Veel van Tinbergens bijdragen aan de economische wetenschap behoren inmiddels tot de standaardkennis van economen. Maar de manier waarop hij economie bedreef, is geen gemeengoed. Het beoefenen van de wetenschap in dienst van de samenleving, het zoeken naar helderheid en controlebaarheid, het leren van anderen, en het vermijden van de valkuilen van vooringenomenheid en kortzichtigheid – daar kunnen wij nog veel van opsteken.

L. van der Geest

1. Voor een overzicht van Tinbergens werk en belangrijke kenmerken daarvan, zie J. Kol en P. de Wolff, Tinbergen's work: change and continuity, *De Economist*, jg. 141, 1993, blz. 1-28.

2. J. Tinbergen, Recollections of professional experiences, *Banca Nazionale del Lavoro Quarterly Review*, no. 131, december 1979, blz. 331-360.

3. J. Tinbergen, De noodzaak van een synthese, *ESB*, 1 december 1982, blz. 1284-1285.

4. J. Tinbergen, Enkele ervaringen, *ESB*, 13 april 1983, blz. 307.